

Χριστόφορος Μηλιώνης

Ακροεραύνια

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Δημήτρης Χριστόπουλος

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Αχροκεράνεια	11
2. Στην άκρη στο ποτάμι	77
3. Ξενοδοχείον «Η Ωραία Ελλάς»	103
Η Αποκριά	133

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Δημήτρης Χριστόπουλος: Το τραύμα του Εμφυλίου και η ποιητική της μνήμης	149
--	-----

Η Αποκριά

Μακριά σ' έν' άλλο κόσμο γίνηκε αυτή

η αποκριά

ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ

ΕΚΕΙΝΟΣ ο χειμώνας ήταν ο πιο δύσκολος.

Πάντα είναι δύσκολος ο χειμώνας στα Γιάννενα, με τις παγωνιές που κατεβαίνουν απ' την Πίνδο, τους βοριάδες να σαρώνουν στις στέγες τις άδειες φωλιές των πελαργών, τη βροχή να χτυπάει μέρα νύχτα στο διπλανό λούκι, όλο το ίδιο τέμπο μήνες ολάκερους, κι έναν ουρανό τόσο χαμηλό και σκουντούφλη που λες και δεν πρόκειται να δεις ξανά το πρόσωπο του ήλιου. Γι' αυτό λέω πως όσοι εξηγούν αλληγορικά το παλιό δίστιχο

*σ' ούλο τον κόσμο ξαστεριά σ' ούλο τον κόσμο ήλιος
και στα καημένα Γιάννενα μαύρη βροχή κι αντάρα*

τάχα πως θέλει να πει για τη σκλαβιά –παρόλο που δεν έλειψε κι αυτή ποτέ– φαίνεται πως δεν την ξέρουν καλά αυτή την πόλη.

Όμως εκείνο το χειμώνα πραγματικά αγκομαχήσαμε. Στις επαρχίες έβραζε ο εμφύλιος κι είχαν κουβαληθεί μέ-

σα λεφούσια οι ανταρτόπληκτοι, από Πωγώνια και Κόνιτσα μέχρι Ζαγοροχώρια, Τσαμουριά και Λάκα-Σούλι.

Φτάσαμε κι εμείς με μια στρατιωτική φάλαγγα, χωριάτες και φαντάροι στοιβαγμένοι στην καρότσα του τζαίημς. Μπροστά πήγαιναν οι ναρκοσυλλέκτες, που κάθε τόσο κατέβαιναν και ψάχνανε το δρόμο μ' εκείνες τις ηλεκτρικές τους σκούπες, σπιθαμή τη σπιθαμή, έτσι που τα εξήντα χιλιόμετρα γίνανε πια ταξίδι ατέλειωτο. Οι γυναίκες κάνανε εμετό, ύστερα παραπονέθηκαν πως κρυώνουν κι οι φαντάροι κατέβασαν την τέντα. Μας πλάκωσε η μπόχα κι η μουγγαμάρα. Αργότερα ένας χωριάτης έπιασε κουβέντα με τους φαντάρους, τους είπε τα οικογενειακά του, ύστερα γύρισαν την κουβέντα σε τέσσερις γύφτους που ήταν μαζί μας, πού στο διάβολο πήγαιναν με τα όργανά τους τέτοιοι καιρό που ο κόσμος καίγονταν κι αυτοί το χαβά τους, κι ο χωριάτης διηγήθηκε ένα περιστατικό:

[...] Όταν φτάσαμε στα Γιάννενα, κόντευαν πια μεσάνυχτα κι έβρεχε για τα καλά.

Πήραμε τα χάνια με τη σειρά, διαλέγοντας πεζοδρόμια στεγασμένα, αλλά συχνά πάνω στη βιασύνη μας πέφταμε στα λούκια και τρώγαμε μαζεμένο όλο το νερό που είχαμε γλιτώσει. Δε βρίσκαμε πουθενά να μείνουμε. Παντού πλήθος από πρόσφυγες που πάλευαν να χώσουν το κεφάλι στις θυρίδες των χανιτζήδων και παρακαλούσαν για μια κάμαρη, έστω μια γωνιά στο χαγιάτι, να στρώσουν μια βελέντζα, γιατί είχαν μικρά παιδιά και θα πλευρίτωναν. Κι ολόγυρα οι γυναίκες να περιμένουν υπομονετικά, με τα μωρά που κλαίγανε στην αγκαλιά, καθι-

σμένες πάνω στα συμπράγκαλά τους. Για καλό ξενοδοχείο δε γινόταν σκέψη, έτσι άφραγκοι που είχαμε φτάσει, άσε που και σ' αυτά, όπως λέγανε, δεν υπήρχε ούτε διάδρομος αδειανός. Τελικά βουλευτήκαμε στο « Πανδοχείον το Οικογενειακόν », όπου ο ξενοδόχος – ένας γέρος χοντρός που όλη τη μέρα τριγύρναγε με τις πιτζάμες ανοιχτές και τις κοιλιές έξω, σούρνοντας στα πλακάκια τις παντούφλες – μας άφησε να κοιμούμαστε στρωματσάδα, και με το αζημίωτο, στην κάμαρη που κοιμόταν κι ο ίδιος με τη γριά του. Η νύχτα δεν έβγαινε εύκολα, τα σανίδια να σου τρυπούν τα κόκαλα, η γριά να ροχαλίζει με το σαγόνι κρεμασμένο και τα κίτρινα πλοκάμια των μαλλιών της απλωμένα ολόγυρα στο μαξιλάρι, ο γέρος να βήχει και να κλάνει. Κάναμε υπομονή, προσωρινά ήταν, και τη μέρα τρέχαμε απ' το πρωί ως το βράδυ μήπως και βρούμε κάτι καλύτερο. Όσοι είχαν φτάσει πρώτοι προλάβανε και πιάσανε τα εβραϊκά του Κάστρου, που ήταν τέσσερα χρόνια αδειανά και ρημάζανε. Γιόμισαν και τα σχολεία, που είχαν χτιστεί με τα κληροδοτήματα των φιλογενών, Ζωσιμάδων και Καπλάνηδων. Έγινε τότε μια επιτροπή κι άρχισε τις επιτάξεις. Και καλά με τους Γιαννιώτες που είχαν τη ρετσινιά τους απ' τον καιρό της Κατοχής, αυτοί άφηναν να τους επιτάξουν κι ένα και δυο δωμάτια χωρίς διαμαρτυρίες, συχνά συμμαζεύονταν πρόθυμα σε μια κάμαρη παραχωρώντας το υπόλοιπο σπίτι – « δε θ' άφηναν τους ανθρώπους στο δρόμο », έλεγαν φιλόφροντα και με δισταγμό, μην και παρεξηγηθεί ο λόγος τους. Η δυσκολία ήταν με τους άλλους, που είχαν σηκώσει ψηλά τη μύ-

τη, γιατί και φόβο δεν είχαν κι όλο και κάποιον γνωστό διέθεταν στο Φρουραρχείο ή στη Νομαρχία, για να τους ακυρώσει την επίταξη. Κι επειδή στην περίπτωση αυτή τα πράγματα μπερδεύονταν πιο πολύ, η επιτροπή υποχώρουσε όταν συναντούσε επίμονες αντιρρήσεις. Καθώς όμως τα πράγματα σφίγγανε, άρχισε κι αυτή να παίρνει πιο σκληρά μέτρα.

Η Επιτροπή λοιπόν Στεγάσεως Συμμοριοπλήκτων –αυτή ήταν η επίσημη ονομασία της– μας έστειλε πρώτα στο σπίτι του Ρ. του τραπεζίτη. Θυμάμαι ακόμα με τι δισταγμούς ανοίξαμε την καγκελόπορτα του κήπου και προχωρήσαμε ανάμεσα σε παρτέρια με αϊδημητριάτικα που σαλεύανε απαλά κάτω απ' την ψιλή βροχή. Βεράντες με αναρριχώμενα, κολόνες στην πρόσοψη και κρυστάλλινη πόρτα. Χτυπήσαμε με πολύ σεβασμό το κουδούνι και περιμέναμε. Κάποιος μέσα έπαιζε πιάνο. Βγήκε τέλος η γυναίκα του τραπεζίτη με βυσσινιά ρόμπα και γαλάζια μαλλιά και μας έλουσε. Της είχαν κιόλας επιτάξει μια κάμαρη κι από τότε δεν όριζε το λουτρό της, δεν όριζε το βεσέ της. Αυτό το τελευταίο δεν ήξερα τι σημαίνει κι άργησα πολύ να το μάθω. Όλα αυτά τα χρόνια τριγύρναγε στη φαντασία μου τυλιγμένο στη μελωδία του πιάνου, σα σοκολάτα σε χρυσόχαρτο που με γοήτευε το ίδιο. Τα είπαμε στην Επιτροπή και της έστειλαν μια οικογένεια απ' τα βλαχοχώρια κι έναν αγροφύλακα που παραβίασε την πόρτα με το λοστάρι και τους εγκατέστησε. Προσωπική, λέει, διαταγή του Φρούραρχου που είχε αγριέψει.

Όσο για μας, στεγαστήκαμε τελικά σ' ένα δωμάτιο

του κυρ Γιάννη του Πλιάτσικα, που βγήκε πως ήταν νεκροθάφτης στην Περίβλεφτη. Το ασυνήθιστο επάγγελμά του δε μας άρσεσε βέβαια, ήταν σα να κοιμόμαστε δίπλα δίπλα με το χάρο, αλλά δεν ήταν καιρός για πολυτέλειες. Άλλο έβλαφτε πιο πολύ: το δωμάτιο ήταν εσωτερικό, φτιαγμένο με τσατμά, ένας πρόσθετος χώρος που είχε γίνει για να χρησιμέψει ίσως σαν αποθήκη, χωρίς παράθυρα, μ' ένα φεγγίτη ψηλά στη στέγη του, από όπου έμπαινε μονάχα ο θόρυβος της βροχής και του αγέρα, κι από φως ούτε κλωνί. Ήμασταν αναγκασμένοι να καίμε το ηλεκτρικό και την ημέρα. Κι ο νεκροθάφτης στην αρχή είχε αντιρρήσεις, «έχω κορίτσι κι έχετε αγόρι, δε βάζω μπελάδες στο κεφάλι μου», είπε και κοίταξε εμένα που, καθώς έβγαινα από μια παιδική ηλικία κατοχική, υποσιτισμένος κι αχαμνός, δεν είχα ανάκαρα να σκεφτώ πως ίσως είχα μεγαλώσει. Όταν όμως ένας της Επιτροπής που μας συνόδευε και, σα Γιαννιώτης, φαίνεται πως ήξερα πρόσωπα και πράγματα, του πέταξε πως ήταν κιόλας αρκετοί οι μπελάδες του κι αποκλείονταν ν' αποχτήσει μεγαλύτερους, ο γέρος κατέβασε το κεφάλι κι είπε «εντάξει». Στην αρχή υποθέσαμε πως ήταν για την κόρη του, μια χοντροκομμένη κοπέλα με μαλλιά Γενοβέφας που της πέφτανε ως τα καπούλια. Κάτι θα 'χε ακουστεί. Κι ωστόσο, όλο το χειμώνα που μείναμε εκεί, δεν ξεπόρτισε ούτε ώρα απ' το πλυσταριό και την κουζίνα. Πάντως με τον καιρό το πράμα λησμονήθηκε. Κι ο νεκροθάφτης ημέρεψε σιγά σιγά, μας άφησε μάλιστα να μαγειρεύουμε στην κουζίνα του με την γιαζιέρα και μας χάρισε κι ένα μαγκά-

λι τενεκεδένιο ν' ανάβουμε κάρβουνα. Τον συνηθίσαμε κι εμείς – κι αυτόν και τη δουλειά του.

Δεν είχε δα και τίποτε το ασυνήθιστο επάνω του. Ερχόταν με τα παπούτσια και τα χέρια λασπωμένα, σα να γύριζε απ' το μποστάνι, πλένονταν στο τσίγκινο υπόστεγο, έλεγε καλησπέρα στις γυναίκες που ήταν στην κουζίνα κι έμπαινε μέσα ν' αλλάξει. Στην αρχή δειλά, ύστερα συχνότερα, ξεθαρρεύτηκε κι άρχισε να μπαίνει τα βράδια στο δωμάτιό μας, για να μας κάνει συντροφιά καμιά ώρα. Στο τέλος κουβαλούσε μαζί του και το μπουκάλι με το τσίπουρο και μας κερνούσε. Τα πρησμένα του μάτια γινόταν τότε κόκκινα και γυάλιζαν πάνω στο φαρδύ πρόσωπό του, που μολονότι ήταν πάντα αζούριστο, είχε ωστόσο μια αθωότητα παιδική. «Πολύ πίνεις, κυρ Γιάννη, και δεν κάνεις καλά. Θα σε πειράξει», του λέγαμε. «Δε βγαίνει αλλιώς τούτος ο χειμώνας και με το χάρο πάνω απ' το κεφάλι σου», απαντούσε με μια φωνή βραχνή, που έβγαине μέσα από το στήθος που έβραζε, κι άπλωνε στο μπουκάλι το χέρι του, όλο ρόζους από την τσάπα και το φτυάρι. «Έπεσαν όλα μαζεμένα».

Μιλούσαμε φυσικά και για την κατάσταση, όχι βέβαια πολιτικά, που για τους πιο πολλούς είχαν απλοποιηθεί στο σχήμα «οι μπουραντάδες – οι κατσαπλιάδες», αλλά για πράγματα πιο χειροπιαστά: τι θα μοιράσουν στους ανταρτόπληκτους, πότε θα γυρίσουμε στα σπίτια μας. Αλλά βέβαια κι αυτά τα καθημερινά μας ήταν δεμένα με τις επιχειρήσεις και κατά κάποιον τρόπο με τα πολιτικά. «Μην πιστεύετε τίποτε», έλεγε ο κυρ Γιάννης,

«όλα προπαγάντα είναι. Σας το λέω εγώ ο κυρ Γιάννης ο Πλιάτσικας και θα με θυμηθείτε». Κι ύστερα μας διηγόταν μιαν άλλη εκδοχή, εντελώς αντίθετη απ' αυτή που εμείς είχαμε μάθει στο δρόμο απ' τα κοπάδια των προσφύγων. Μόλις είχε έρθει από το ραδιόφωνο, που καθώς η φωνή του αυτή την ώρα –την ίδια πάντα– μόλις που περνούσε το φτενό μεσοτοίχι, καταλαβαίναμε πως μετέδιδε τη «Φωνή της Αλήθειας», μα δε λέγαμε τίποτε. Κι όταν άρχισαν οι μεγάλες μάχες στην Κόνιτσα και τ' αεροπλάνα διάβαιναν χαμηλά και σαρώνανε την πόλη κάθε δευτερόλεπτο, εκείνος έμπαινε ξαναμμένος στο σπίτι χωρίς να πλυθεί στο υπόστεγο, έλεγε κοφτή την καλησπέρα στις γυναίκες και αμπαρώνονταν. Σε λίγο κόπιαζε με το μπουκάλι: «Όλα προπαγάντα είναι, μην πιστεύετε, την Κόνιτσα την κρατάνε και θα την κάνουν πρωτεύουσα». Και μια φορά, πάνω στην έξαψή του απ' το ρακί: «Θα γίνει ο τάφος των μπουραντάδων», μας πέταξε αγριεμένος. Μονάχα όταν σταμάτησαν τ' αεροπλάνα το πηγαίνελα και γέμισαν οι φυλακές του Φιξ και γίνανε παρελάσεις στην πλατεία, πικράθηκε και δε μιλούσε. Πέσανε και τα στρατοδικεία, σαρανταοχτώ σε θάνατο με μια απόφαση. Κάθε πρωί, χαράματα, ακούγαμε το φορτηγό που περνούσε πάντα την ίδια ώρα και τους πήγαινε λίγους λίγους στα νταμάρια. Πάγωσε ο κόσμος, έπαψε κι ο κυρ Γιάννης να πιάνει το βράδυ παράνομους σταθμούς, αραιώσε τις επισκέψεις του και τέλος έκοψε. Είχε μάλιστα ένα ύφος παρεξηγημένο σα να θεωρούσε υπεύθυνους εμάς για όλα αυτά. Κι όταν τύχαινε να σταυρωθούμε στην είσοδο και

τον ρωτούσαμε τυπικά: «Τι χαμπάρια, κυρ Γιάννη», «Καλά, καλά», έλεγε βιαστικά. Μονάχα μια φορά προσπάθησε να χαμογελάσει: «Δόξα τω θεώ, η πλάτη μας να 'ναι καλά κι ο χάρος».

Μ' όλα αυτά βουλευτήκαμε σ' εκείνο το κουτούκι και το προσωρινό –όπως λογαριάζαμε στην αρχή– έγινε μόνιμο. Άλλοι ήταν χειρότερα. Όσοι δεν είχαν προλάβει να στεγαστούν στα σπίτια μένανε σε ξύλινες παράγκες που τις περόνιαζε το κρύο, παλιοί νοικοκυραίοι και καινούργιες πόρνες ανακατωμένοι. Τέλος πάντων, σπρώχτηκε ο χειμώνας κι ας ήταν κι ο πιο δύσκολος.

Κατά τις Αποκριές καλοσύνεψε ο καιρός. Έκανε βέβαια κρύο ακόμα, συχνά το γύριζε στην παγωνιά, αλλά κόψανε εκείνες οι ατέλειωτες βροχές κι οι άνθρωποι άρχισαν να ξεχύνονται τα βράδια στην πλατεία και να σουλατσάρουν πάνω κάτω με αληθινή μανία. Κι οι φαντάροι να παίρνουν το κατόπι τις ανταρτόπληκτες, που περπατούσαν πολλές μαζί πιασμένες αλαμπράτσο, ή να χαζεύουν μπροστά στους κινηματογράφους τις φωτογραφίες της Ντιάνα Ντάρμπιν και της Μαρίας Μοντέζ και ν' ακούν απ' το μεγάφωνο τα τραγούδια της Στέλλας Γκρέκα:

*το μικρό το βαλσάκι
που στο ρολόι αντηχεί.*

Στις δέκα περνούσε η «Θοδώρα», τρεις σαλπικτές που σαλπίζανε το ανακλητικό, κι οι φαντάροι παρέες παρέες ξεκόβανε απ' τις ταβέρνες, τον «Κήπο του Αλλάχ», τα «Πέντε Φ.» και του «Αλέξη», και τραβούσαν για τους

στρατώνες του Ακραιού και του Κάστρου τραγουδώντας αγκαλιασμένοι ρεμπέτικα, με το μπερέ περασμένο στην επωμίδα, όλο πρόκληση για τους στρατονόμους:

*κάποια μέρα μες στη στοάτα
ξαπλωμένο θα με βρουν.*

Κι ο κόσμος σκόρπιζε απ' την πλατεία.

Το βράδυ της Αποκριάς έγινε σωστό ξεφάντωμα. Στα πεζοδρόμια της πλατείας είχαν στηθεί πάγκοι με χάρτινα καπέλα, σερπαντίνες και χαρτοπόλεμο, κι οι νεαροί δεν είχαν αφήσει ούτε μια κοπέλα που να μην τη στολίσουν με τις μικρές πολύχρωμες πεταλουδίτσες, ακόμα και κάτι σταφιδιασμένες ανταρτόπληχτες από το Παρασούλι που φορούσαν τις μαύρες φορεσιές της επαρχίας τους. Κοντά τα μεσάνυχτα οι σουλατσαδόροι παίρνανε κατάκοποι το δρόμο για τα σπίτια. Τότε βγήκαν απ' τις κοντινές ταβέρνες δυο τρεις συντροφίες, αγόρια και κορίτσια, με χάρτινα καπέλα και ψεύτικες αποκριάτικες μύτες, και τραγουδώντας παράφωνα άρχισαν να χορεύουν σάμπα στη μέση της πλατείας. Μαζεύτηκε κόσμος γύρω τους και στην αρχή δισταχτικά, ύστερα όλο και περισσότεροι, σχηματίζαν ζευγάρια και μπαίνανε στο χορό. Το κέφι φούντωσε όταν ξεφύτρωσαν δυο κορνετίστες που συντονίσανε το ρυθμό κι έτσι μέσα σε λίγη ώρα όλη η κάτω πλατεία είχε γίνει μια μεγάλη πίστα χορού. Οι πιο πολλοί βέβαια ήταν ανίδεοι, ιδιαίτερα απ' το χορό της σάμπας που τότε είχε αρχίσει να γίνεται της μόδας, προσπαθούσαν

όμως να μιμηθούν με άγαρμπες κινήσεις εκείνους που φαίνονταν πως κάτι ήξεραν.

Άξαφνα έγινε μεγάλη ταραχή. Πολλοί παρατούσαν το χορό και τρέχανε προς το Φρουραρχείο, ρωτούσαν αυτούς που είχαν φτάσει και σηκώνονταν στις μύτες των ποδιών. Οι κορνετίστες σταμάτησαν κι ο χορός διαλύθηκε. Το πλήθος που μαζεύτηκε έκανε δρόμο να περάσει μια αποκριάτικη συνοδεία, δυο φαντάροι καβάλα σ' ένα ξεσαμάρωτο γαϊδούρι, που λύγιζε τη μέση και τρέκλιζε από το βάρος. Κρατούσαν από ένα μπουκάλι και τραγουδούσαν βραχνά, τύφλα στο μεθύσι, τινάζοντας κωμικά τα πόδια τους που σβαρνίζονταν. Πίσω τους ένα τσούρμο δαιμονισμένα παιδιά τσιγκλούσαν με ξύλα το γάιδαρο και ξεφώνιζαν. Η πομπή σταμάτησε μπροστά στο Φρουραρχείο κι οι δυο καβαλάρηδες χτυπούσαν το ζώο να περάσει την πύλη, όπου ο σκοπός είχε ανοίξει με απόγνωση τα χέρια κι αγωνίζονταν να τους εμποδίσει. Το δύστυχο το ζώο, που ούτε μπρος μπορούσε να κάνει ούτε πίσω, ξαφνικά ξαμόλησε ένα απελπισμένο γκάρισμα που αντήχησε σ' όλη την πλατεία σαν το σιωπητήριο της μπάντας, όταν κατέβαζαν τη σημαία, συνάμα στριφογυρνούσε τα καπούλια του, ενώ οι δυο φαντάροι πάσχιζαν να ισορροπήσουν στη ράχη του και φώναζαν αγριεμένοι στο σκοπό: «Κάνε δρόμο, κουραμπιέ». Στο μπαλκόνι του Φρουραρχείου πρόβαλε ο Φρούραρχος με αξιωματικούς του επιτελείου κι ένας αξιωματικός κατέβηκε τρεχάτος την εξωτερική σκάλα. Οι καβαλάρηδες πεζέψανε και κρατώντας τώρα το σβέρο του ζώου, ένας δεξιά κι άλλος

ζερβά, κατάφεραν να σταθούν προσοχή και να χαιρετήσουν. Κάτι ανάφεραν μ' επισημότητα, αλλά πέρα από ένα «λαμβάνω την τιμήν, στρατηγέ μου», τα παρακάτω πνίγηκαν στις φωνές που έβαλε η μαρίδα. Ένας φαντάρος πήρε το ζώο και χτυπώντας το με την παλάμη στα καπούλια το οδήγησε πίσω από το κτήριο. Οι δυο μεθυσμένοι ακολουθώντας τον αξιωματικό ανέβηκαν στη σκάλα και, πριν να μπουν, σταμάτησαν μια στιγμή και χαιρέτησαν θριαμβευτικά το πλήθος που χειροκροτούσε και ζητωκραύγαζε. Κι άξαφνα ο ένας απ' τους δυο έχωσε το χέρι στο σακίδιο που είχε κρεμασμένο στην πλάτη και σήκωσε ψηλά ένα ανθρώπινο κεφάλι κρατώντας το απ' τα μακριά μαλλιά του. Οι άνθρωποι κάτω παγώσανε κι η βουή κόπηκε με το μαχαίρι. Αξιωματικός και φαντάροι εξαφανίστηκαν στο άνοιγμα της θύρας κι ο Φρούραρχος με τους επιτελικούς αποσύρθηκαν κι αυτοί και κλείσανε την τζαμόπορτα του μπαλκονιού τραβώντας πίσω τους τα βυσσινιά παραπετάσματα.

Στόμα το στόμα μαθεύτηκε πως οι δυο μεθυσμένοι, φαντάρος και δεκανέας, ήταν ενέδρα την περασμένη νύχτα. Πήγε μια ομάδα αντάρτες να βάλουν νάρκες στο δρόμο και χτυπήθηκαν. Οι άλλοι πρόλαβαν και χάρθηκαν στο σκοτάδι. Απόμεινε ο αρχηγός τους ξαπλωμένος στον όχτο και φώναζε πως παραδίνεται και να πάνε να τον πάρουν, γιατί είναι χτυπημένος. Ο δεκανέας είπε να σταματήσουν, πήρε το φαντάρο κι ένας από δω άλλος από κει ζυγώσανε εκεί που ακούγανε τη φωνή. Μια ριπή από αυτόματο χύθηκε πάνω απ' τα κεφάλια τους. Μόλις που πρόλαβαν να

πέσουν χάμου κι ο δεκανέας τίναξε τη χειροβομβίδα. «Το ρουφιάνο», είπε, «παραλίγο να μας φάει». Του πήρε το κεφάλι να το φέρει ο ίδιος στο Φρουραρχείο και μπαίνοντας το πρωί στην πόλη μαζί με το σύντροφό του στρώθηκαν στην πρώτη ταβέρνα ώς το βράδυ. Βάλανε και τα όργανα και χορεύανε. Έστερα βρήκαν το γάιδαρο και στοιχημάτισαν να μπουκιάστον στο Φρουραρχείο, ξέροντας πως οι στρατονόμοι θα 'καναν στραβά μάτια, γιατί, καθώς αυτοί ήταν βολεμένοι στην ασφάλεια της πόλης, δεν τολμούσαν να τα βάλουν μ' αυτούς που έρχονταν απ' έξω και παίζανε το κεφάλι τους κάθε λεφτό. Αυτά λέγανε στην πλατεία και σκορπίζανε. Και μερικοί δεν έλεγαν τίποτε, μόνο γυρίζανε με το κεφάλι σκυμμένο.

Την ίδια νύχτα, κοντά να φέξει, ακούσαμε που χτυπούσαν δυνατά την εξώπορτα του νοικοκύρη μας. Απ' το λεπτό μεσοτοιόχι ακούστηκε το κρεβάτι που έτριξε, ύστερα σιγανές κουβέντες και ξανά χτυπήματα στην πόρτα. «Τώρα, τώρα», φώναζε ο κυρ Γιάννης και πήγαινε ν' ανοίξει σέρνοντας τα πόδια του. «Το Φρουραρχείο», είπε όταν γύρισε. «Με ζητούν να πάω». Κι η φωνή του έτρεμε. Πάλι ακούστηκαν ψιθυρίσματα, αυτή τη φορά με αναφιλητά, κι ύστερα έκλεισε η πόρτα κι έγινε πάλι ησυχία. Ήταν ακόμα νύχτα, δεν ήταν σωστό να σηκωθούμε και να ρωτάμε και να κάνουμε φασαρία τέτοιαν ώρα. Καθένας είχε τις έγνοιες του, ας κάναμε πως δεν ακούσαμε τίποτε κι όταν ξημέρωνε, θα βλέπαμε. Και κοιμηθήκαμε ξανά.

Όταν όμως ξημέρωσε, δε φάνηκε κανένας, μήτε στο

πλυσταριό μήτε στην κουζίνα. Το σπίτι ήταν σιωπηλό όλη την ημέρα, τόσο που υποθέσαμε πως οι νοικοκυραίοι μας λείπανε, πως ίσως είχαν πάει σε τίποτε συγγενείς για την Καθαρή Δευτέρα. Μόνο κατά το βράδυ κάτι ακούστηκε απ' το γωνιακό δωμάτιο, κάτι σαν κλάμα σιγανό, σαν πνιχτό παράπονο, αλλά δεν ήταν δυνατό, κάτι λάθος θα κάναμε ή ίσως τα ποντίκια, που συχνά έπαιζαν κυνηγητό στις αστράχες και κάτω απ' τα παλιά πατώματα, είχαν βρει ευκαιρία τώρα που λείπανε οι άνθρωποι και βατεύονταν ανενόχλητα μες στις κάμαρες.

Την Τρίτη το μεσημέρι έπεσα πάνω σε μια γειτόνισσα που είχε σηκωθεί στις μύτες των ποδιών της και προσπαθούσε να ιδει μέσα απ' το παράθυρο του δρόμου. Τη ρώτησα ποιον ζητούσε. «Δεν πήρατε είδηση εσείς;» με ρώτησε ψιθυριστά. «'Η κάνεις πως δεν ξέρεις;» Της είπα πως δεν ξέραμε τίποτε. Έρθε τότε πιο κοντά: «Χτες τα χαράματα καλέσανε το γέρο να γνωρίσει το κεφάλι του γιου του που ήταν αντάρτης, καπετάνιος, και σκοτώθηκε την παραμονή της Αποκριάς. Του το δώσανε να το θάψει και κανείς μη μάθει τίποτε...». Κι έκλεισε την κουβέντα μονολογώντας: «Τι τα 'θελαν τα πολιτικά, φτωχοί άνθρωποι...».

Την άλλη μέρα οι νοικοκυραίοι μας ξαναφάνηκαν στις συνηθισμένες δουλειές τους: η γυναίκα στην κουζίνα, η κοπέλα στο πλυσταριό κι ο κυρ Γιάννης να φεύγει σκυφτός για τη δουλειά του. Αυτή τη φορά δεν ανοίξανε το στόμα τους μήτε για ν' απαντήσουν στην καλημέρα μας. Τα μάτια τους ήταν κόκκινα κι εμείς κάναμε πως δεν καταλάβαμε. Φροντίσαμε μονάχα να βρούμε μια παράγκα ντυ-

μένη με πισσόχαρτο και μετακομίσαμε σε λίγες μέρες.
Έστω προσωρινά. Εξάλλου είχε περάσει ο βαρύς χειμώ-
νας κι ελπίζαμε πως κάτι θα γινόταν ως του χρόνου.